

*Лозанка Пейчева. Нова българска книга с юнгиански
и антропологически прочити на хеви метъл културата
с. 190-196*

**НОВА БЪЛГАРСКА КНИГА С ЮНГИАНСКИ И
АНТРОПОЛОГИЧЕСКИ ПРОЧИТИ НА ХЕВИ МЕТЪЛ КУЛТУРАТА**

ЛОЗАНКА ПЕЙЧЕВА

**A new Bulgarian Book with Jungian and Anthropological Interpretations of
Heavy Metal Culture**

Lozanka Peycheva

Резюме: Рецензия на книгата на Ана Стефанова. „Хеви метъл културата. Изследване по аналитично психологическа антропология“ (2017). Основните приноси на изследването на Ана Стефанова се свързват с прочита и тълкуването на хеви метъл културата от психоаналитична гледна точка

Ключови думи: антропология, хеви метъл музика, култура, психоанализа

Abstract: A review of the book ‘The heavy metal culture. A psychoanalytic anthropology study’ by Ana Stefanova (2017). The key contribution of Ana Stefanova’s research is related to the perusal and interpretation of heavy metal culture from psychoanalytical viewpoint.

Key words: heavy metal culture, music, psychoanalytical

Ще започна с думите на автора Ана Стефанова, написани в края на книгата, които разкриват както нейния ангажиран и дълбок интерес към феномена хеви метъл музика, така и тежестта на дълбинния аналитичнопсихологически изследователски подход, чрез който явлението е разчетено и разтълкувано:

„Метълът изглежда шумен, но в действителност е твърде тих, интровертен и толерантен, за да бъде забелязан лесно като важен фактор в социалната и културна еволюция на съвременето ни“.

Достоверно ли е това твърдение? Правилно ли е тълкуването, че мрачната страна на метъла е повече свързана с неговата интроверсия, интроспекция и романтичност, отколкото с вредни действия? Истина ли е, че метълът е много толерантна човекоцентрична субкултура, уважаваща индивида? Наистина ли метълът има архетипна интровертна природа и автентичност? Кои са основните причини за възбуждане на интерес към хеви метъл културата? Защо метълът има толкова силно въздействие и фенове? Защо феновете на метъла обичат тази музика? Може ли хеви метъл културата да се счита за агресивна или опасна за обществото и индивидите? Възможно ли е метълът да бъде едновременно жизнен, меланхоличен и агресивен; да търси границите на какво ли не и в същото време да е съзерцателен? Основателно ли е твърдението, че метъл субкултурата поставя акцент върху сакралната реалност, върху символната перспектива и не е обвързана с материалния стандарт на живот и благоденствие? Убедително ли е твърдението, че метълът не е идеология на злото и нанасянето на вреди, а символна система от произведения на изкуството, които са врати за преживявания; че той е светоглед, а не комплект от предписания и подстрекателства? Вярно ли е, че метълът е вълнуващ, но не щастлив? Що е то пого и стейдж дайвинг? Каква е истината за българския Джулая морнинг? Как рок метълът може да бъде стратегия за професионална реализация на един кмет и медиен образ на един град?

Отговори на тези и много други въпроси дава книгата на Ана Стефанова „Хеви метъл културата. Изследване по аналитичнопсихологическа антропология“ (Русе: Gaiana, 2017). Обемистият том (360 стр.) със стилна корица (дизайн Светлан Стефанов, който, заедно с Василена Стефанова, е и автор на фотографиите в книгата) поднася богата и разнородна информация по начин,

едновременно респектиращ с теоретичната си плътност и интердисциплинарност и интригуващ с атрактивния стил на писане. Авторът на книгата – д-р Ана Стефанова е удивителна фигура, съчетаваща в себе си лекар, учен и артист, психолог и антрополог. Завършила е Медицински университет – София, като магистър-лекар. Има магистърска диплома като психолог от ВСУ „Черноризец Храбър“. Защищава докторска дисертация в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей-БАН на тема „Аналитичнопсихологически подход към българския фолклор“, в която представя нов прочит на нестинарския обреден комплекс. Като изследовател в полето на аналитичната психология и културната антропология д-р Стефанова има публикации в български и чуждестранни научни издания. Същевременно като визуален артист Ана Стефанова има поредица участия в изложби и художествени проекти; илюстратор е на книги, публикувани във Великобритания и България.

Замисълът на книгата е да постави и анализира хеви метъл културата като концепция и практика със собствени характерни особености и форми в няколко важни контекста: дефиниране, структура и произход на хеви метъл културата; основни теми в метъла; метъл музиката; архетипите; инициацията през метъл концерта; българските измерения на метъла. Към основната част на книгата – научен текст, структуриран в седем глави – авторката добавя ценен справочен апарат: анкета с въпроси към метъл-феновете; снимки; библиография; филмография; дискография на хеви метъл албуми и песни.

Още в началото Ана Стефанова уточнява, че приема и използва една доста широка категория за метъл, която тясно специализирани експерти в метълзнанието вероятно ще оспорват. Нейният прочит на феномена бяга от прекалена детайлизация. Стремещът да се генерализира понякога води до противоречия, но пък дава възможност за отворено и широко разбиране на явлениято от психологическа гледна точка. Изборът на подобен подход е лесно

обясним, защото целта на проучването е не толкова да се опишат фактите и детайлите в метъла, колкото да се разкрият неговите корени в психе, като се очертаят някои универсални аспекти, общи психологически черти и динамика на една определена структура, каквато е субкултурата като цяло.

Книгата „хваща“ метъла в етап, когато той е преминал през различни периоди във времето на своето повече от половинвековно съществуване и развитие. Хеви метълът като феномен е изследван в светлината на неговата връзка и отношение със западноевропейската култура на XX век. В своето проучване Ана Стефанова аргументира тезата, че Англия е родина на метъла и че метълът, като продукт на западната европейска култура, независимо от глобалното си разпространение, принадлежи към западните общества като тяхна сянка и компенсация. На различни места в книгата са направени наблюдения върху базисни културни структури и типични начини, по които Западът оказва влияние върху метъла, и така е разширено и обогатено разбирането за западното съдържание в метъл културата, като е подчертано, че метълът като структура и дейност следва естествените си корени, които лежат в личното безсъзнателно на хората, принадлежащи към западната европейска култура.

В книгата обширно са представени важни проявени аспекти и елементи на хеви метъл културата, като израз на психична реалност – природна и духовна, съзнателна и несъзнателна, индивидуална и колективна. Психичната динамика на метъла е прочетена във връзка с различни негови аспекти: символи (специфичния метъл текст и главни теми в музиката, в думи и визия), структура (музиканти, фенове, медиатори), произход, архетипна основа, дейности, контекст и др. В книгата са изведени редица същностни характеристики на метъл културата, тълкувана като светоглед; ценностна система; символно огледало за интерпретация и преживяване на света; стил на живот, подчинен на преживяванията; инициационна култура, помагаща за личната и социална идентичност и диференциация...

По интересен начин Ана Стефанова приема и аргументира хипотезата, че хеви метъл културата има много черти, които я поставят между индивидуалната и традиционната култура. Хеви метъл културата е система, която, подобно на фолклорната култура, отразява реалност и фантазия, сакрално и профанно, символното и конкретното, в определен баланс. Според Ана Стефанова хеви метъл културата е съвременен музикален жанр, „*може би най-близкият до традиционните общностни феномени*“, а усещането за корени, предци и приемственост, характерни както за метъла, така и за традиционните култури, е базирано в архетипната природа на символите. За да обоснове тази своя хипотеза тя извежда някои сходства между метъла и конкретни прояви на фолклорната култура (ритуали; приказки; гатанки; лечителски практики; приемственост в „обучението“ и др.).

Книгата се занимава и с метъл културата като общностен феномен, който има своя структура, специфични и универсални черти. При анализа на метъла като социален феномен и неговата структура, Ана Стефанова свързва хеви метъла с универсални черти и закони на съвременното общество: на субкултурите, шоу бизнеса, музикалните течения, модата, религиозните общности, културните кръгове и др., като отбелязва, че метълът има много общо с всички тях. Тя очертава мястото и ролята на основните актьори в метъл културата: музиканти, фенове, социални медиатори.

Ана Стефанова представя ключовата роля на социалните медиатори в метъла (звукозаписни компании, агенции за набиране на творци и специалисти (в частност – музиканти), мениджъри, всички видове рекламни структури, художници, дизайнери, лютиери, стилисти и др.), които извършват рационална и прагматична работа, като подчертава, че „*Това е най-рационалната и неспецифична част от метъл структурата*“.

Добре е представена силата на музиката, като ключов елемент на хеви метъл културата и психичния свят на „металния народ“. Метъл музиката се

характеризира с твърд, масивен звук, много силно изкривяване на звука (силен дисторжън), продължителни китарни сола, енергични барабани и цялостна сила на звука. Ана Стефанова характеризира метъл музиката като кауза, дар, смисъл, изразител и преобразувател на либидото, универсална свързваща и обвързваща висша сила, универсален ред, мана, която създава и руши.

Друго опорно понятие в изследването е метъл концертът. Той е разчетен като трансформиращ ритуал, трансцендентно събитие и общностен феномен, тясно свързан с Маската, с карнавала. В силовото поле на концерта се развиват множество психични динамики, очертани от Ана Стефанова като инициация. Инициацията се определя като архетип, който намира изява в различни форми на творчество (мит, приказка, ритуал, визуални изкуства, игри и др.), в диахронични промени, изразени в „лична история“ на индивида и в исторически промени, в профания живот и в сакрални преживявания, включително и в хеви метъл концерта. Ана Стефанова разглежда динамиката на инициацията като необходима за обновяване на собствената личност и за преминаване отвъд, към разширяване на съзнанието. Този процес на инициация включва и съзнанието, и безсъзнателното, психе като цяло: човекът трябва да приеме това, което е и да работи върху тази канава.

Специфичните български метъл случаи, разгледани в текста, предоставят интересна антропологическа и аналитичнопсихологическа информация за някои конкретни метъл черти и в същото време илюстрират успешно универсалната динамика на феномена на метъл културата. В разглежданите истории Ана Стефанова представя спецификата на българската „метъл индивидуалност“ през разказите на свидетели, участвали в създаването и развитието на няколко ключови събития и практики: Джулая морнинг (възникнал в края на 1980-те); изобретяване на традицията на рок-некролозите и синдрома на Bon Scott (възникнали през 1990-те, неактуални); Кметълът (рок събития в Каварна конструирани след избора на Цонко Цонев за кмет на града през 2003).

Авторката подчертава, че в България метълът се разпространява по ъндърграунд канали и медии като легенди – с ентузиазъм, слухове, некачествени записи върху касети, апокрифни материали. Историите и „доказателствата” за метъла се дистрибутират по моделите на традиционната фолклорна култура: без социални медиатори, без професионалисти, без реклама. Записи с музика, внесени тайно от чужбина, са презаписвани от човек на човек.

Основните приноси на изследването на Ана Стефанова се свързват с прочита и тълкуването на хеви метъл културата от психоаналитична гледна точка. Книгата тематизира и идентифицира хеви метъл културата и нейните влияния през психологическата система на Карл Густав Юнг. Проучването е иновативно по отношение на избрания материал – вниманието на Ана Стефанова се фокусира върху предизвикателен, противоречив, популярен и вълнуващ, но слабо проучен в България феномен – хеви метъл културата. Книгата е интригуващ и достоен отговор на това предизвикателство.